

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Олена БАВИКІНА,

*методист науково-методичної лабораторії виховної роботи,
фізичної культури та безпечного освітнього середовища
комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»*

Повномасштабна агресія російської федерації проти України зумовила низку викликів в освіті. Зокрема, виникла потреба в оновленні підходів до реалізації системи національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, формування нового українця, що діє на основі національних і європейських цінностей [7].

У цьому контексті посилюється роль музейних надбань у діяльності освітніх закладів, у житті певної особистості та суспільства загалом. Особливого значення набуває проблема формування громадянина-патріота з усвідомленою життєвою позицією. У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу [1].

Національно-патріотичне виховання не може бути фрагментарним. Воно має втілюватись як системна і цілеспрямована діяльність, що передбачає комплексну співпрацю родини, закладу освіти, громадських об'єднань, органів державної влади і спрямовується на формування в молодого покоління відчуття приналежності до української нації, бажання захищати й розбудовувати Україну. «Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [4].

Супутниками національно-патріотичного виховання є принципи дитиноцентризму, гуманізму, природо- та культуровідповідності. Водночас національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку: національна спрямованість, національна ідентичність, історична пам'ять, тяглість поколінь [3].

Саме такі можливості у контексті реалізації завдань освіти створює музейний простір – унікальний синтез творчих потенціалів мистецтва і культури, який наповнює новим змістом діяльність людини, що перебуває в ньому. Цей простір має виняткове значення для розвитку не лише когнітивних здібностей дитини, але й узгоджується з позашкільним освітнім простором, що являє собою педагогічно організоване та структуроване соціально-освітнє середовище,

спрямоване на творчий розвиток, самореалізацію та соціалізацію дітей і молоді [6].

Поняття «музейна педагогіка» було сформоване та введене в науковий понятійний апарат на початку XX століття в Німеччині. На конференції «Музей як освітній і виховний заклад» (Мангейм, 1913) Альфред Ліхтварк уперше сформулював ідею освітнього призначення музею, запропонувавши перетворити звичайного пасивного відвідувача на активного учасника діалогу. Реалізуючи цей підхід на практиці, він відвів головну роль не музеєві чи відвідувачу як такому, а саме посереднику, який допомагає відвідувачеві у спілкуванні з історією, культурою, мистецтвом, розкриває у відвідувача здатність бачити, розуміти, «зчитувати інформацію», фактично – розвиватись. З часом такого посередника почали називати музейним педагогом. Так з'явилося поняття «музейна педагогіка» [4].

Музейна педагогіка – ефективний інструмент національно-патріотичного виховання в освітньому процесі закладу освіти, на базі якого може бути створений музей.

Музей закладу освіти має всі можливості стати координуючим центром громади з історико-патріотичного та краєзнавчого виховання дітей та молоді. Його мета – не лише залучення учнівської молоді до процесів дослідництва, вивчення та збереження історико-культурної спадщини України, рідного краю, але й передусім – формування національно свідомого громадянина, патріота своєї країни.

Функціонування такого музею має бути спрямовано на активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти через проведення екскурсій, занять, дослідницько-пошукової роботи; розширення загальних знань з історії та культури України, особливо невідомих та маловідомих сторінок життя українського народу та його участі у творенні держави; формування у вихованців мовленнєвої, комунікативної культури, ознайомлення їх з методикою проведення екскурсій; виховання любові до історії рідного краю, свого народу, патріотизму.

У закладах освіти можливе створення музеїв таких профілів: історичного (історії навчального закладу, міста, села; історико-краєзнавчого, військово-історичного, етнографічного напрямів; історії українського побуту, мистецтва), мистецького (мистецько-меморіального, декоративно-прикладного та образотворчого напрямів), інших за профілем закладу, залежно від запитів, можливостей та потреб [8].

Музей закладу освіти як осередок національно-патріотичного та громадянського виховання може складатися з декількох експозиційних відділів (залів).

У залі «Історія населеного пункту» діти дізнаються подробиць його створення, самобутню історію. Можна планувати екскурсії, тематичні заходи, краєзнавчі години, зустрічі з видатними жителями міста, проводити заняття гуртків краєзнавчого напрямку, презентації пошукової роботи гуртківців.

В «Етнографічному» залі доречно буде проведення занять гуртків декоративно-прикладного напрямку, образотворчого мистецтва, виховних заходів (фольклорних, обрядових тощо), зустрічей з народними майстрами, майстер-класів з виготовлення сувенірів та оберегів, виставок, тематичних мандрівок.

«Місце шани та вдячності». Під такою назвою може бути зал про сучасних героїв України, які виборювали її незалежність. Тут доречні будуть перегляди фільмів (художніх, документальних тощо) та їх обговорення, тематичні виставки, зустрічі-спілкування з учасниками бойових дій, уроки-реквієми в пам'ять про тих, хто загинув за свободу нашої країни.

Пропонуємо декілька варіантів проведення занять *гуртка образотворчого мистецтва* на базі музею закладу освіти з використанням тематики експозиційних залів.

Орієнтовний порядок проведення заняття на базі музею:

1. Вихованці гуртка відвідують музей, прослуховують розповідь екскурсовода (педагога) або переглядають документальний фільм за темою заняття-екскурсії.
2. Виконують практичне завдання з образотворчого мистецтва (якщо дозволяють умови, то на базі музею закладу освіти):
 - тема «Історія міста» - [малювання міського пейзажу](#);
 - тема «Історія розвитку вокального мистецтва в місті» - [виготовлення декору зі старого нотного паперу](#);
 - тема «Звичай та обряди» - [малювання рослинних символів України, Віфлеємської зорі, виготовлення різдвяного містечка з картону](#);
 - тема «Наші захисники та захисниці» - [малюнок «На варті неба України»](#), [малювання шевронів-оберегів](#) тощо.
3. Підсумком заняття в музеї може стати виставка дитячих робіт, оформлення подарунків для захисників України.

З лютого 2022 року внаслідок окупації українських територій росією чимало музеїв припинили свою діяльність. Ворожі війська завдали значної шкоди культурній спадщині, розграбувавши та знищивши багато експонатів. Незважаючи на це, деякі музеї вже почали частково відновлювати роботу, зокрема й музеї закладів освіти. Вони створюють віртуальні зали, екскурсії з використанням різних цифрових інструментів. Водночас упроваджують у свою

освітню діяльність використання віртуальних турів та експозицій музеїв України та світу, до яких надають доступ деякі інтернет-ресурси.

Наприклад, проєкт «[Музейний портал](#)» надає унікальну можливість дистанційно відвідувати найкращі музеї України та світу за допомогою технології віртуальних турів, які створюють ефект присутності.

На сайті Національної історичної бібліотеки України також є розділ «[Віртуальні екскурсії музеями України та світу](#)».

Цей ресурс педагогічні працівники можуть використовувати у своїй діяльності з метою виховання в підростаючого покоління патріотизму, любові до України, поваги до народних звичаїв, традицій, для формування національних цінностей.

Діти, вивчаючи історію, культуру, мистецтво, отримають досвід, який допоможе їм бути гідними членами суспільства з розвинутою громадянською свідомістю, шанобливим ставленням до історичної спадщини українського народу. Музейна педагогіка допомагає виховувати громадянина України, який буде робити все можливе для процвітання своєї країни – зараз і в майбутньому.

Таким чином, і заклад освіти, і музей традиційно мають багато спільного: вони прагнуть виховувати почуття патріотизму, свідоме ставлення до надбань світової та вітчизняної науки і культури; розвивати мислення, творчі здібності та певні практичні навички, стимулювати творчу активність особистості тощо. Музей у сучасному світі є не лише місцем збереження, обліку та вивчення пам'яток культури. Сьогодні музей – це культурно-освітній осередок, який ставить перед собою, окрім специфічних професійних завдань, також широкі просвітницькі, науково-освітні, естетичні та виховні завдання. Наразі музейна педагогіка покликана виконувати одну з надважливих функцій у національно-патріотичному вихованні підростаючого покоління, у формуванні громадянина України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 02.05.2025).
2. Гайда Л.А. Музеї при закладах освіти України у структурі електронного ресурсу «Музейна педагогіка». Матеріали Дев'ятої науково-практичної конференції (7–8 жовтня 2021 р.). URL: <https://pmu.in.ua/wp-content/uploads/2024/10/gajda-l.a.-2021.-muzei-pri-zakladah-osviti-ukraini-u-strukturi-elektronnogo-resursu-muzejna-pedagogika.pdf> (дата звернення: 02.05.2025).
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text> (дата звернення: 02.05.2025).
4. Крекотіна Т. М., Перепелиця Н. В., Сидоренко Н. Ю. Позашкільна освіта: теоретичні і практичні аспекти розвитку: у 3 кн.: монографія / за заг. ред. Л. В. Тихенко. Суми: Університетська книга, 2015. Кн. 1. 270 с.
5. Мезенцева Г.Г. Музеєзнавство. Київ: Вища школа, 1980. 120 с.
6. Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28–29 вересня 2017 р.). URL:

https://ipood.com.ua/data/NAUKOVI_CENTRY/UNESCO/Publications/Museum_mater2017.pdf

(дата звернення: 02.05.2025).

7. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf (дата звернення: 02.05.2025).

8. Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#n16> (дата звернення: 02.05.2025).

РОЗДІЛ 2. РЕФОРМА ОСВІТИ: КРОКИ ДО УСПІХУ І СТІЙКОСТІ

2.1. ДОШКІЛЬНА ТА ПОЧАТКОВА ОСВІТА

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ «ПЕДАГОГІКА ГРИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ», «БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДІТЕЙ І ПЕДАГОГІВ: ДІЄВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ», «PERRY PALS – ВЕСЕЛІ ДРУЗІ» В ПРАКТИКУ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наталія ГАГАРІНА,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти

комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», кандидат педагогічних наук

Дошкільна освіта є первинною ланкою системи безперервної освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості дитини для її навчання упродовж життя та задає тенденції розвитку всіх наступних ланок освіти.

Дошкільна ланка покликана реалізувати **право людини на отримання такої освіти**, яка б відповідала здібностям дитини, дбала б про її максимальний розвиток одразу після народження, забезпечувала б гармонійний розвиток особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до себе й світу, формування механізмів її соціалізації, творчого самовизначення та саморозвитку.

Наразі **триває реформа системи дошкільної освіти в Україні**. З огляду на це народні депутати розглянули й схвалили Закон «Про дошкільну освіту», що має на меті створити максимально сприятливі умови для стрімкого розвитку **якісної та доступної дошкільної освіти**, а також забезпечити й збалансувати інтереси всіх учасників освітнього процесу.

У Законі чітко визначено, що дошкільна освіта – процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у